



INHOUD

Multatuli
Tegen het beheersingsdenken

Monument Multatuli

Grote schrijvers moet men blijven lezen en recenseren. Aldus een stelling van Kees Fens. Het is dus een enorme meevaller dat het zo lang geduurd heeft voor de *Verzamelde Werken* van Multatuli zijn voltooid, want zo kon elke generatie opnieuw naar zijn werk kijken en kon Multatuli in onze ogen de grote schrijver blijven die hij is. Nu het laatste, vijftienvigste deel uit is, blijkt Multatuli een monument voor zichzelf te zijn geworden. Iemand met een imago – hij kwam net wat eerder dan anderen op voor de onderdrukte Javaan – maar niet iemand die gelezen en gevreesd wordt. Multatuli is, mede dankzij al die nette kritische aandacht, getemd en verburgerlijkt. De televisie wist zich de aanbieding van dit laatste deel van het *Verzamelde Monument* dan ook gemakkelijk toe te eigenen. Het journaal had een kleine reportage met het beeld van de eenvoudige woning waarin de Schrijver het levenslicht zag; ook was er een rij vergeelde banden op een lange boekenplank: de *Ideeën*. Er was een scène uit de film *Max Havelaar*, waarin de hoofdpersoon, jazeke, het opneemt voor de onderdrukte Javaan. W.F. Hermans deelde naast het knapperend haardvuur gezeten iets onbegrijpelijks mee over de grootheid van de door hem bewonderde schrijver. En toen was er kort een gesprekje met een van de samenstellers van het *Verzamelde Werk*, die achtereensloos zei dat Multatuli natuurlijk altijd voortleeft als de schrijver van het beroemde *Idee 451*... Het

gesprek ging door, de toeëigening door de media van Monument Multatuli was nog niet ten einde. Maar ik luisterde niet meer. *Idee 451*... Het was natuurlijk overdreven geleerdheid om zoiets voor de camera te melden, om te demonstreren dat je niet van de kouwe grond komt... Maar toen nam Fancy het woord: *451* is een Code voor goede verstanders; daar gaat het om; lees Multatuli. Meteen haalde ik een deeltje van de in 1906 verschenen Garmond editie van de *Ideeën* van Multatuli uit de kast en begon te lezen.

Idee 451 is een lange, socialistische aanklacht tegen alles wat slecht is in Nederland: Dat aan 't welzijn des Volks veel ontbreekt; dat dit voor een groot deel is toe te schrijven aan verkeerdheden in de staatsinrichting. Er schort veel aan de zedelijke toestand van het volk. Men zingt bijvoorbeeld schuine liedjes. Maar veel lager staat 'een minister of ander staatsdienaar, die rang, inkomen en macht aanneemt, zonder daarvoor terugtegeven eene evenredige hoeveelheid yver, kunde en goede trouw'; zo iemand is 'oneindig dieper te verachten dan personen die, uit armoede van ziel, zich schuldig maken aan grove toespelingen op 't geslachtsleven. 't Een is laf, plat en smakeloos. Het ander noem ik misdadig.' De toon is gezet; zo gaat het nog wel even door. De handel is niet meer dan 'geestdoodende vrachtvaart van producten'. De arbeider leeft in een soort slavernij. De godsdienst speelt 'een ellendige hoofdrol in onze maatschappij'. 'In *gods* naam maakt men den Javaan tot slaaf,

H O O F D E N & Z I N N E N

en idioten van de Hollanders... Och, de aarde zou zoo leelyk niet wezen, als men zich minder liet bedriegen door al 't ontuig dat z'n zes schellingen vraagt voor een boodschap uit den hemel.' Maar hoe is het onder het liberalisme van Thorbecke gesteld met de intellectuele toestand des volks? Het onderwijs is ronduit slecht. Men leert de hoofdregels der lagere rekenkunde niet. 'En spreekt eens met jongelui, die schoolgaan, of de scholen reeds verlieten. Merk eens op, hoe weinig ze weten, en hoe nog dat weinige verward dooreen ligt. Hoe oppervlakkig meestal de kennis is, die ze hebben van de meest gewone zaken. Op hooger- en lager scholen wordt een en ander onderwezen, dat meestal later blykt meer te zyn opgenomen onder vakken van onderricht, om zeker soort van leraars aan den kost te helpen, dan om die leerlingen tot practisch bekwame menschen te vormen.' Het is in leidinggevend kringen geen haar beter; de toestand aan de bodem weerspiegelt getrouw die aan de top van de maatschappij. De parlementaire geschiedenis geeft aanleiding tot zeer bedroevende opmerkingen.

En de Ministers, de Regeering! Afwisselend behoudend en liberaal, blyft zy zich standvastig gelyk in onbekwaamheid. De stukken, die de ministeriële bureaux verlaten, munten uit door gebrek aan styl, door slechte redactie. Ik hecht aan welsprekendheid en aan 't kunstje van schryven, *niet* de waarde die daaraan wordt toegekend door 't algemeen. Maar zy die wel hechten

aan de *wyze van uiting*, op welke schitterende voorbeelden hebben zy te wyzen? Waar blykt het dat die kunsten welke volgens my leiden tot *partage* en *verbiage*, maar die door anderen worden toegejuicht, ik zeg niet op hoogen, maar zelfs op middelmatigen trap staan in ons land?

En onze rechtbanken en balie! Telkens als er 'n lid sterft van rechtbank of hof, zegt de president by 't installeren van z'n opvolger: dat *die* overledene nu juist zoo byzonder knap was. Zolang de man leefde wist niemand iets van die knapheid. Althans men bemerkte er niets van in de *rechtspraak*. 't Is een gewetenstillende regel geworden, dat de uitspraak der justitie niet zoozeer ten-doel heeft het *recht* te handhaven, als wel: *op wettelyke wyze een eind te maken aan kwestien*.

Subversieve daad

De dominees deugen niet. Zeker niet 'de laffe, vuile platte vader Cats die *nota bene* zes geslachten lang voor 'n dichter is aangezien.' De algemene ontwikkeling is bedroevend. 'Volslagen onkunde baart onverschilligheid, en 't is die onverschilligheid, welke aan de weinige raddraaiers die ons rechtstreeks of indirect regeeren, de gelegenhied geeft, ten algemeenen nadeele, heer te spelen over de natie.' Men neemt zijn verantwoordelijkheid niet. Arbeiders worden uitgebuit en slechter behandeld dan slaven behandeld zouden worden (het is hypocrisie van de liberaal zich geen slaven meer toe te staan). 'Veel van 't verkeerde is te wyten aan onze staatsinstellingen', schrijft Multatuli. Het stelsel van

vertegenwoordiging leidt niet tot vertegenwoordiging van de arme mensen. Het censuskiesrecht is evenmin verdedigbaar als de uitsluiting van vrouwen uit het kiesrecht. Voor deze uitgeslotenen pleit de stem van Multatuli.

De arme wordt niet vertegenwoordigd? Welnu, van heden af ben *ik* de vertegenwoordiger van dien arme. De Regeering draagt geen kennis van de behoeften des volks? Ik zal haar die behoeften doen kennen. En als de tyd daar is, zal ik haar bericht doen van de eischen des volks. De arme die *stom* was, zal voortaan *spreken*. De hongerlydende bevolking van Nederland zal niet langer *zwygend* hongerlyden. *Wy willen eten, waarlyk leven, genieten. Wy willen gelukkig zyn*. Ziedaar de eerste, zeer onparlementaire redevoering, die ik namens den arme, den werkmans en de grootste helft der burgerklasse, richt tot de Regeering van Nederland. Wat aangaat de andere redevoeringen, gehouden door de officiële vertegenwoordigers, ze zijn leugen. *Leugen* tegen de mening dat die sprekers bekwaam zouden zyn om *goed* te spreken. *Leugen* tegen het standpunt waarop ze zich lieten plaatsen als mannen van talent, van belangstelling in 't lot des Volks. *Leugen* tegen hun mandaat.

Ja, toen op televisie verwezen werd naar Idee 451 was dit de meest subversieve, meest socialistische daad die er in jaren op televisie gesteld is.

WILLEM WITTEVEEN
Redacteur S&D